

نگاهی بر ترجمه قرآن قدس؛ قدیمی‌ترین ترجمه فارسی

به گزارش ایکننا، نسخه برجای‌مانده ترجمه قرآن قدس مشتمل...

قرآن قدس نسخه‌ای از ترجمه فارسی قرآن است که گفته می‌شود کهن‌ترین ترجمه قرآن به فارسی بوده و این قرآن در سال ۱۳۴۵

در موزه آستان قدس شناسائی شد.

به گزارش ایکننا، نسخه برجای‌مانده ترجمه قرآن قدس مشتمل

بر ترجمه آیه ۲۱۴ سوره بقره تا آیه ۱۹ سوره لیل است، از سوره نوح به بعد نیز فرسودگی و افتادگی‌هایی دارد.

قرآن قدس نسخه‌ای است از ترجمه فارسی قرآن که گفته می‌شود کهن‌ترین ترجمه قرآن به فارسی است. این قرآن در سال ۱۳۴۵ در موزه آستان قدس شناسائی شد و نظر کارشناسان را به خود جلب کرد و معلوم شد ترجمه بسیار ارزشمند تاریخی است و در سال ۱۳۵۵ در یک جلد چاپ شد و در سال ۱۳۶۴ علی‌رواقی آن را در دو جلد بزرگ منتشر کرد. اندکی از آغاز این ترجمه - از ابتدای قرآن تا آیه ۲۱۳ سوره بقره - و اندکی از انتهای آن - تعدادی از سوره‌های کوچک قرآن - در دست نیست.

*قدیمی‌ترین ترجمه فارسی از قرآن

ترجمه قرآن قدس، نمونه‌ای روشن از یک ترجمه

بسیار دقیق و آگاهانه از قرآن است و از نظر تاریخ، زبان و اتمولوژی نیز از ارزش‌های ویژه و کم‌مانندی برخوردار است.

اهمیت آن در این است که مشخص شد قدیمی‌ترین ترجمه فارسی از قرآن است که تاکنون باقی‌مانده. خط آن کوفی است، اما با جوهر رنگی اعراب‌گذاری شده است، اعراب‌گذاری روی خط کوفی (حیره‌ای)، خود بر اهمیت این اثر می‌افزاید، اما از همه مهم‌تر اینکه در ترجمه فارسی آن، واژگان بسیار زیادی از زبان پهلوی وجود دارد و حتی بدیهی‌ترین

واژگان عربی مانند کافر و مؤمن نیز به صورت کژاندیشان و باورداران ترجمه شده است که نشان می‌دهد در زمان ترجمه این قرآن، مردم هنوز با بدیهی‌ترین واژگان عربی آشنا نبوده‌اند. دوم اینکه در این قرآن کلماتی مانند بهشت و بد به صورت گهشت و گد نوشته شده که نشان می‌دهد که در فارسی میانه حرف «گ» نه تنها در آخر کلمات (مانند خانگ = خانه) بلکه در ابتدای کلمات نیز حذف و یا تبدیل شده است. این نسخه نیز همانند نسخه‌های اولین قرآن‌ها نشان می‌دهد قرآن‌های اولیه دارای شماره آیه و سوره نبوده‌اند.

زبان ترجمه این قرآن کهن به زبان سیستانی است. در پائین صفحه‌های کتاب برابری واژگان ترجمه کهن و فارسی نو آورده شده است. باید توجه کرد که در این نسخه و همه نسخه‌های قدیمی نقطه نداشتن بعضی واژگان مانند: نپذیرفتن (نپذیرفتن)- حشوند= خشنود و... و یا نگارش متفاوت مانند جهن(جهان)، بگه(بگو)، ورتا شید(ورپاشید)، ترسید (تا رسید) نشانه غلط نگارشی است و نه اینکه در آن دوره بدان گونه سخن می‌گفته‌اند.

*چند نمونه از واژگان کهن فارسی

احتمال داده شده که ترجمه قرآن قدس بین (250 تا 350 هـ. ق) صورت گرفته باشد. بنا به قرائن و نشان‌های زبانشناسی، زمان کتابت آن بین سال‌های ۲۵۰ تا ۳۵۰ هجری قمری است. البته ژیلبر لازار، زبان‌شناس فرانسوی بر این نظر است که کاربرد صورت ادات فعلی «می» و حرف اضافه «در» به جای «همی» و «اندر» در این متن به رغم دیگر نشانه‌های کهنگی، دلالت بر این دارد که این متن از قرن پنجم قدیمی‌تر نیست و ترجیحاً به نیمه دوم این قرن تعلق دارد.

ترجمه قرآن قدس از جمله کهن‌ترین ترجمه‌های قرآن است که تاریخ نگارش آن را حدود سده پنجم هجری قمری تعیین کرده‌اند. گذشته از کهنگی واژگان، ویژگی‌هایی در این اثر وجود دارد که از یک طرف تعمق در ارزش‌های آوائی نشانه‌ها و از طرف دیگر، دقت در روش نگارش آنها را ضروری می‌کند.

با توجه به گونه‌های گویشی، رهیابی به تلفظ صحیح بسیاری از واژه‌ها در ترجمه قرآن قدس باید با احتیاط انجام شود و برای رسیدن به این هدف، گزینش روشی نظام‌مند برای پژوهش ضروری است.

روش‌هایی که نمی‌تواند جدا از بررسی قواعد نگارشی شکل‌گیرد؛ چرا که خط دریاچه ورود به قلمروی زبان است.

با در نظر گرفتن اختلاف زمانی تنها چند سده، بی‌تردید توجه به گنجینه واژگان و ساختار زبان‌های ایرانی میانه نه تنها یاری‌رسان که اجتناب‌ناپذیر است و این مهم نکته‌ای نیست که از چشم پژوهشگران ترجمه قرآن قدس پنهان مانده باشد، اما شاید قوانین نگارشی آن گونه که باید محل توجه قرار نگرفته است.

رواقی و لازار نظریاتی درباره خاستگاه قرآن قدس ارائه کرده‌اند. به اعتقاد رواقی، قرآن قدس در سیستان یا کرمان به نگارش درآمده است. آنچه وی در اثبات نظریه خود بیان می‌کند، شباهت زیاد این اثر به فرهنگ عربی به پارسی «مهدب الاسماء» اثر محمود زنگی است. گرچه تاریخ تألیف این فرهنگ معلوم نیست، اما نویسنده این فرهنگ همراه با نویسندگان دو اثر دیگر که ویژگی‌هایی مشابه ترجمه قرآن قدس دارند، یعنی «تاریخ سیستان» و «احیاء الملوک» از حوزه سیستان بوده‌اند.

از دیدگاه لازار به دلیل شباهت‌های ترجمه قرآن قدس با متون پازند و تفاوت‌های آنها با بیشتر متونی که به خط عربی نوشته شده و به شمال شرق ایران تعلق دارند، باید این گونه نتیجه‌گیری کرد که ترجمه قرآن قدس به همراه متون پازند و متون پارسی یهودی، مجموعه‌ای گویشی متعلق به جنوب ایران را تشکیل می‌دهند که با مجموعه گویشی دیگری که بیشتر متون پارسی نوشته شده به خط عربی نمودار آن است، در تقابل است.

*ویژگی‌های نگارشی ترجمه قرآن قدس

ترجمه قرآن قدس دارای ویژگی‌های نگارشی کهن و جالبی است که بررسی آنها در شناخت سیر تاریخی به کارگیری خط عربی برای نگارش زبان پارسی، یاری‌رسان است. این ویژگی‌ها با توجه به بخش‌های بررسی شده، تحت این عناوین ارائه می‌شوند: نقطه‌گذاری؛ نگارش حرف «آ»؛ «-او» در جایگاه پایانی، جایگاه نشانه‌های «ء»، «ی» و «ای»؛ بررسی عملکرد نشانه‌های «ء» و «ی»؛ ویژگی‌های آوائی نشانه‌های «ء» و «ی»؛ ادغام حروف مشابه در برخی واژه‌ها؛ نگارش ناهمسان برخی واژه‌ها و جدانویسی و سرهم‌نویسی واژه‌ها.